

Крайчинська Г. В.

**СКЛАД І ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПОЛЬСЬКОЇ НУМІЗМАТИЧНОЇ
ФРАЗЕОЛОГІЇ**

Монографія

Острог – 2012

УДК 811.162.1'373.613: 159.923

ББК 81

К 78

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету Острозька академія
протокол № 4 від 24 листопада 2011 року*

Рецензенти:

Лазарович Ольга Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, заступник директора Інституту філології Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника;

Совтис Наталія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри індоєвропейських мов Національного університету Острозька академія.

К 78

Крайчинська Г. В.

Склад і функціонування польської нумізматичної фразеології : [монографія] / Г. В. Крайчинська. – Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2012. – 164 с.

У монографії проаналізовано польські фразеологізми з компонентами-назвами грошових одиниць, простежено особливості їх функціонування, виявлено національну специфіку цього шару лексики, а також досліджено природу компонента-назви грошової одиниці. Вперше у слов'янському мовознавстві на основі аналізу використання польських і фрагментарно українських фразеологізмів із заданим компонентом показано роль назв грошових одиниць у формуванні загального фразеологічного значення, осмислено тематичні групи НФО й частково розглянуто відтворення польських НФО засобами української мови, що дало змогу продемонструвати слов'янське тло досліджуваних одиниць.

Для славістів, полоністів, студентів-філологів вищих навчальних закладів, етнолінгвістів.

© Крайчинська Г. В., 2012

© Видавництво Національного університету
“Острозька академія”, 2012

ПЕРЕДМОВА

Монографію написано в руслі когнітивної лінгвістики – перспективного напрямку дослідження мовних фактів. Актуальність теми полягає у з'ясуванні особливостей польських фразеологізмів з компонентами-назвами грошових одиниць, які, складаючи значний пласт в ідіоматичному багатстві мови, ще не були предметом спеціального вивчення ні в польському, ні в українському мовознавстві (на матеріалі словацької мови цю проблему досліджено З. Унук [120]). Важливим є з'ясування продуктивності й фразеотворчої ролі окремих грошових компонентів у формуванні загального фразеологічного значення, вивчення питання про те, наскільки вони, перебуваючи у складі ФО, зберігають свої генетичні словесні властивості й зв'язок зі своїм етимомом – лексичним прототипом. Ця проблема, як відомо, в загальній теорії фразеології ще не знайшла однозначного вирішення.

Введений як робочий термін **нумізматична фразеологічна одиниця (НФО)** (термін “нумізматика” ширший, але в роботі його обмежено лише назвами грошових одиниць, назви медалей залишилися поза нашою увагою), співвіднесено з існуючими термінами (соматична, ономастична, нумеративна, анімалістична, флористична, біблійна фразеологічна одиниця та ін.).

Польська нумізматична фразеологія становить давній пласт, який відбиває соціально-економічний стан людини. Вона вживається на позначення господарської діяльності й товарно-грошових відносин, вказує на значення грошей у житті людини та способи їх заробляння, дає характеристику людини й особливостей її характеру.

Дослідження складу й функціонування польських нумізматичних фразеологізмів показало, що в їх творенні беруть участь сімнадцять назв. Для зручності опису розглядатимемо їх в окремих підрозділах: НФО із загальною, родовою, назвою *pieniądze* та з назвою металевих грошових засобів *moneta*; НФО з конкретною,

видовою, назвою *grosz*; НФО з історичними назвами *babka*, *denar*, *drachma*, *dukat*, *grajcar*, *halyrz*, *kwartnik*, *obol*, *szóstak*, *szeląg*, *talar*, *trojak*. Багатство фактологічного матеріалу дозволяє здійснювати опис нумізматичних фразеологізмів із компонентами *pieniądze*, *grosz* на основі їх приналежності до певної тематичної групи.

Надзвичайно плідним виявилися також дослідження НФО у формуванні етнокультурної семантики, яка визначає національну специфіку мовної картини світу. Для успішного розв'язання цього питання вважаємо за доцільне принагідно/фрагментно залучити до аналізу український фразеологічний матеріал, що дасть можливість виразніше продемонструвати національно-культурні особливості польських НФО й виявити синонімічні, абсолютно еквівалентні, відносно еквівалентні та аналогічні НФО у двох мовах.

Аналіз наукової літератури свідчить, що ця тема ще не була об'єктом спеціального дослідження ні в польському, ні українському мовознавстві. Фрагментарне використання українських НФО увиразнює зібраний для аналізу матеріал. Ми поділяємо думку вчених, які варіантними вважають ФО, вжиті з інверсійним порядком компонентів, які мають відмінності морфологічного плану, в яких компоненти, що варіюються, перебувають у синонімічних зв'язках, входять до тематичного ряду назв грошових одиниць. Варіантність ФО розглядаємо в межах синонімії.

Матеріалом монографічного дослідження слугували дані загальних і фразеологічних словників, а також пареміологічні видання польської та української мов: “Słownik frazeologiczny języka polskiego” (С. Скорупки), “Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny” (за ред. С. Бомби, Я. Ліберека), “Mały słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny” (укл. С. Бомба, Я. Ліберек), “Podręczny słownik frazeologiczny języka polskiego” (за ред. С. Бомби, Г. Дзямської, Я. Ліберека), “Słownik języka polskiego” (за ред. В. Дорошевського), “Słownik języka polskiego” (за ред. М. Шимчака), “Inny słownik języka polskiego” (за ред. М. Банька), “Mały słownik języka polskiego” (за ред. Е. Соболя), “Słownik współczesnego języka polskiego” (за ред. Б. Дуная), “Słownik mitów i tradycji kultury” (В. Копалінського), “Nowa księga przysłów i

wyrażeń przysłowiowych polskich” (за ред. Ю. Кшижановського), “Фразеологічний словник української мови” (укл. Г. Удовиченко), “Фразеологічний словник української мови” (за ред. Л.Паламарчука), “Словник української мови” в 11 т. (ред. колегія АН УРСР. І. К. Білодід), “Словник синонімів української мови” (ред. А. Бурячок, Г. Гнатюк, С. Головащук), “Українські приказки, прислів’я і таке інше” (М. Номиса), “Фразеологія перекладів М. Лукаша” (укл. О. Скопненко, Т. Цимбалюк) та ін. Фразеологізми з компонентами-назвами грошових одиниць почерпнуті також з електронного ресурсу видавництва “Wydawnictwo Naukowe PWN” (м. Варшава).

У результаті суцільної вибірки фразеологічного й ілюстративного матеріалу створено картотеку, що налічує близько 2000 польських і понад 1300 українських НФО.

Під час написання монографії застосовано методи компонентного й контекстуального аналізів, статистичний, описовий і зіставний. Метод компонентного аналізу використано з метою класифікаційної характеристики описуваних НФО й встановлення особливостей реалізації значень НФО; метод контекстуального аналізу та описовий – для виявлення специфіки функціонування фразеологізмів із компонентами грошової семантики у польській мові; зіставний – для опису функціональних особливостей польських та українських НФО.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному функціонально-семантичному дослідженні ще не вивченої досі фразеології з компонентом-назвою грошових одиниць у польській мові. Вперше на основі аналізу польських фразеологізмів із заданим компонентом вивчено роль назв грошових одиниць у формуванні загального фразеологічного значення та частково розглянуто відтворення польських НФО засобами української мови, що дає змогу показати ширше слов’янське тло досліджуваної фразеології.

Теоретичне значення дослідження полягає в доповненні теоретичних питань фразеології, в аналізі й теоретичному осмисленні складної у функціонально-семантичному плані мікросистеми польської мови – нумізматичної фразеології. Висновки, зроблені

в монографії, доповнять окремі загальні положення фразеології, стилістики, практики й теорії перекладу, а також дадуть можливість виявити особливості функціонування ФО із заданим компонентом у польській мові (принагідно порівнюючи їх з українськими). Результати дослідження сприятимуть розширенню знань про склад і функціонування нумізматичних ФО у польській мові. Методика дослідження, зібрана картотека нумізматичних ФО можуть бути використані в подальшій науково-дослідницькій роботі в цій галузі мовознавства.

Практичне значення монографії полягає в можливості використання основних положень, матеріалів і результатів дослідження у навчальній роботі (на лекціях і практичних заняттях), читанні спецкурсів, проведенні факультативних курсів із польської фразеології, при укладанні двомовних польсько-українських, українсько-польських фразеологічних і загальних словників, українсько-польських тематичних словників, а також при навчанні польської мови як іноземної в україномовній аудиторії. Матеріали монографії слугуватимуть перекладачам польської мови при плануванні курсу “Сучасна польська мова (Фразеологія)”, спецкурсу “Міжкультурна комунікація” та ін.

Автор монографії висловлює щирю подяку рецензентам за доброзичливе прочитання тексту та цінні поради й зауваження, які допомогли уточнити теоретичні положення роботи й удосконалити деякі її методичні аспекти. Автор також дякує своєму вчителю-ві доц. І. М. Теплякову (Львівський національний університет ім. Івана Франка) за допомогу та підтримку всіх наукових починань.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	7
РОЗДІЛ I.	
НФО З РОДОВОЮ НАЗВОЮ	
ГРОШОВОГО КОМПОНЕНТА PIENIADZE	
9	
1. Тематична група НФО	
“Фінансовий і соціально-економічний стан людини”	10
2. Тематична група НФО	
“Значення грошей у житті людини”	15
3. Тематична група НФО	
“Характеристика людини та особливостей її характеру”	29
4. Тематична група НФО “Способи заробляння грошей”	39
5. Тематична група НФО “Проблеми, пов’язані з грішми”	42
6. Тематична група НФО	
“Господарська діяльність і товарно-грошові відносини”	44
7. Тематична група НФО “Стосунки між людьми”	51
8. Функціонально-семантичний аналіз фразеологізмів	
з компонентом-загальною назвою металевих	
грошових одиниць <i>moneta</i>	53
РОЗДІЛ II.	
ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ ВИДОВОЮ	
НАЗВОЮ ГРОШОВОГО КОМПОНЕНТА GROSZ	
60	
1. Тематична група НФО	
“Фінансовий та соціально-економічний стан людини”	61
2. Тематична група НФО	
“Господарська діяльність і товарно-грошові відносини”	68
3. Тематична група НФО “Стосунки між людьми”	75
4. Тематична група НФО “Способи заробляння грошей”	79

5. Тематична група НФО “Характеристика людини та особливостей її характеру”	80
6. Тематична група НФО “Оцінка значущості людини / речі”	91
7. Характеристика фразеологізмів з компонентом-назвою грошової одиниці <i>złoty</i>	95

РОЗДІЛ III.

ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТАМИ-ІСТОРИЧНИМИ НАЗВАМИ ГРОШОВИХ ОДИНИЦЬ

1. Фразеологізми з компонентом <i>babka</i>	99
2. Фразеологізми з компонентом <i>denar</i>	102
3. Фразеологізми з компонентом <i>drachma</i>	102
4. Фразеологізми з компонентом <i>dukat</i>	103
5. Фразеологізми з компонентом <i>grajcar</i>	109
6. Фразеологізми з компонентом <i>hałyrz</i>	112
7. Фразеологізми з компонентом <i>kwartnik</i>	114
8. Фразеологізми з компонентом <i>obol</i>	115
9. Фразеологізми з компонентом <i>srebrnik</i>	116
10. Фразеологізми з компонентом <i>szeląg</i>	117
11. Фразеологізми з компонентом <i>szóstak</i>	125
12. Фразеологізми з компонентом <i>talar</i>	126
13. Фразеологізми з компонентом <i>trojak</i>	129
ВИСНОВКИ	132
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	138

Наукове видання

Галина Вацлавівна КРАЙЧИНСЬКА

**СКЛАД І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ
НУМІЗМАТИЧНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ**

Монографія

Головний редактор *Ігор Пасічник*

Технічний редактор *Роман Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Художнє оформлення обкладинки *Катерини Олексійчук*

Формат 42x30/4.

Папір офсетний. Друк різнографія.

Ум. друк. арк. 10,5. Гарнітура "TimesNewRoman"

Тираж 300 прим.

Видавництво Національного університету "Острозька академія"
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.

Свідоцтво про державну реєстрацію

РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.